

JOAN MARGARIT

PER TENIR CASA
CAL GUANYAR LA GUERRA

Infància, adolescència, primera joventut

Proa

SUMARI

Justificació	11
1. El nom perdut. (La Cala)	15
2. Un lloc difícil i un altre d'impossible	29
(Sanaüja, Castellbisbal)	
3. Diari de guerra	39
(Barcelona i Sanaüja, 1936-1939)	
4. Un mosaic hidràulic	51
(Barcelona, 1939-1942)	
5. Ni rastre del meu nom	57
(Sanaüja, 1942-1943)	
6. Tres fotografies.	63
(Barcelona, Empúries, gener-estiu de 1943)	
7. Misèria.	71
(Rubí, 1943-1945)	
8. Vida civil, obscuritat i alegria.	81
(Rubí, 1943-1945)	
9. La malaltia.	93
(Figueres, 1945-1946)	
10. Teulades vora el riu	99
(Girona, 1946-1947)	

11. Jugar al carrer	111
(Santa Coloma de Gramenet, estiu de 1947)	
12. Soledat, navalla.	123
(Girona, 1947-1948)	
13. De sobte, el món.	143
(Barcelona: el Turó Park, 1948-1954)	
14. Institut Ausiàs March	171
(Barcelona: 1948-1954)	
15. Trens, boscos	189
(Barcelona: 1948-1954)	
16. Religió i política	215
(Barcelona: el Turó Park, 1948-1954)	
17. L'illa del tresor	229
(Tenerife, 1954-1956)	
18. Final de la innocència	257
(Barcelona, 1956-1960)	
19. La segona illa.	265
(Las Palmas, estius 1957-1958)	
20. Fonaments profunds	271
(Tenerife, estius de 1959 i 1960)	
21. Últims vaixells	283
(El mar, entre Tenerife i Barcelona, 1956-1960)	
Agraïments.	291

El millor consell que un mestre li va donar mai al poeta que jo intentava ser, el vaig sentir —parlant d'arquitectura— de José Antonio Coderch: «Una casa no debe ser ni independiente, ni hecha en vano, ni original, ni suntuosa». Sempre he pensat això mateix de la poesia.

NI RASTRE DEL MEU NOM

El febrer de 1942 torno a Sanaüija amb els avis. L'auto-bús va sense places lliures, així que viatjo assegut als genolls de l'àvia. La carretera va costa avall. De sobte l'ambient canvia. Ho noto perquè l'àvia em prem contra ella i hi ha un silenci estrany, més greu. Anys després m'explicarà que al vehicle se li han trencat els frens i que, amb traça, només amb el canvi de marxes, el xofer el va conduir fins a aturar-nos al pla. No es va sentir ni un crit. Eren pagesos bregats a qui la guerra havia ensenyat el valor del silenci. Aquell dia no vaig experimentar cap sensació de perill. L'abraçada de l'àvia em protegia.

Llavors ella passava ja dels seixanta, malgrat els cabells foscos. La seva cara era, abans que res, afable, solcada per les arrugues que hi havien deixat la feina i l'angoixa d'una vida sempre amenaçada per la pobresa. La guerra n'havia estat la prova final. Però tenia una bondat indestructible. De caràcter tranquil, ocultava una resistència dura i pacient. Quan la pena es feia massa gran, brostava, sempre silenciós, el plor. Mai no em va aixecar la veu, i si una virtut podia representar-la era la generositat. La generositat també

és una part important de la poesia: oferir alguna cosa al lector desconegut sense demanar-li res a canvi. Això es podria aplicar a totes les arts, però a cap com a ella, que ha estat sempre a disposició dels més pobres. Aquells que no podien anar al museu ni comprar entrades per a un concert o per al teatre, els que no podien comprar llibres però se sabien poemes de memòria.

L'àvia sabia llegir justet. Ressegua les paraules amb el dit i era capaç d'escriure, molt a poc a poc. D'ella m'arribarà un minso passat cultural del meu país, una tradició oral molt limitada, aspra, profundament sentimental. Ella va plorar en l'enterrament de Verdaguer, que va omplir els carrers de Barcelona, perquè coneixia la vida trista i injusta que els poderosos havien obligat a viure al poeta. Aquesta serà tota la cultura en català que em llegirà l'àvia. Una base pobra però sòlida. La mare em regalarà *Terra i ànima*, el primer llibre que vaig llegir en la meua llengua i que deixarà poca empremta en mi: la seva barreja de fantasia i moralitat no m'impressionarà com ho havien fet els relats de l'àvia.

En la meua memòria, el camp de Sanaüja és una expansió del que em va passar al jardí d'aquella casa del passatge de Sant Felip: la consciència de la meua pròpia mida en el món. Però al camp tot és més brutal. L'àvia arriba per un camí, amb un sac enorme d'herba damunt del cap. L'avi i jo l'esperem asseguts en un marge, menjant uns gotims de raïm. Quan ar-

riba a la nostra altura, agafen el sac entre els dos i anem cap a casa.

Aquí les feines estan perfectament dividides: la terra i l'aixada són per a l'avi, el bestiar petit per a l'àvia. Ella és la que cuina i entre tots dos porten el menjar de l'hort situat al costat de la riera, des d'on es desvia l'aigua de regar. Veure com l'avi alçava o destruïa barreres de terra amb l'aixada, governant el pas de l'aigua d'un lloc a l'altre, era un dels meus entreteniments favorits.

En la meva obra es poden comptar fins a gairebé setanta poemes on apareix un jardí o un parc. Ja en la infància van significar per a mi molt més que un element del paisatge. L'antecedent de tots ells és l'hort de Sanaüja, per a mi el descobriment de la riquesa dins de la misèria. Una interpretació renaixentista i neoclàssica dels avis i el net després d'una guerra. La revelació de les fonamentals patates. Unes patates bullides fumejant seran sempre per a mi un símbol d'alegria. Per això entre els meus quadres més estimats hi ha els que Van Gogh va pintar amb el títol d'*Els menjadors de patates*: aquells pagesos dins les ombres del voltant d'una taula, mostrant les cares i les mans a la claror del llum de petroli penjat al sostre. Sota la làmpara fumeja el punt més lluminós del quadre: la blancor de la plata plena de patates, de la qual tots mengen directament, agafant-les amb les mans.

A Sanaüja comença a decidir-se què serà i com serà la meva poesia, quinze anys abans d'uns primers

versos, que acabaran al foc. Aquest foc que ara és protagonista del meu primer dolor: assegut en una cadira baixa fico els peus darrere del barrot davanter. Passada una estona, de sobte intento aixecar-me, em balancejo cap endavant i em colpejo el cap contra la vora de pedra de la llar. Sang, crits. Avisen el metge, que em cus la cella. El consol és no haver caigut a les brases. Podia haver estat més brutal que l'accident del pare quan era una criatura.

Va ser llavors que vaig començar a anar a l'escola. El primer dia hi acudeixo —confiat encara— amb l'àvia. Però ella se'n va, i em deixa sol en un lloc estrany: no oblidaré el passadís des d'on se sent la remor d'una classe. Recorro l'edifici sense trobar-me amb ningú i amb una idea fixa: trobar la sortida i tornar a casa. Fins que em topo amb una dona que se'm queda mirant. Naturalment, acabo en una classe amb nens i nenes. D'aquí a uns mesos aprendré a llegir, però haver après a expressar paraules o frases a partir d'uns signes no serà important per a mi. L'important és que acabo de conèixer l'hostilitat dels altres. I aquesta hostilitat quedarà lligada a l'escola. Assistiré a moltes «escoles» a la meva vida: Rubí, Girona, l'institut de Barcelona i el de Santa Cruz, la Universitat de la Laguna i la de Barcelona com a alumne, la Universitat Politècnica com a professor. Dues acadèmies en la senectut. Mai l'efecte alliberador del coneixement estarà per a mi en els llocs on s'imparteix o es conserva. L'únic coneixement vàlid és el que hauré buscat i va-

lorat en solitari, sense relació amb l'hostilitat natural que em desperta qualsevol autoritat. El terror em va fer gairebé autodidacte.

L'octubre de 1984 el secretari de l'Ajuntament de Sanaüja calarà foc a l'edifici i quedaran destruïts per sempre els arxius. Ja no quedarà constància escrita del meu naixement, ja que tampoc ningú no em va inscriure a l'església (el capellà ja havia fugit). El foc no ha deixat ni rastre del meu nom.